

Erken Evliliklere Neden Olan Faktörler, Tutum ve Kadın Sağlığı Üzerine Etkisi

The Factors Causing Early Marriages, Their Attitudes and Their Effects on Women's Health

^{ID} Fatma ZEREN^a, ^{ID} Elif GÜRSOY^a

^aEskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
Doğum ve Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD, Eskişehir, TÜRKİYE

ÖZET Bu çalışmada; özellikle kız çocuklarının sağlığını ve yaşamını olumsuz etkileyen ve son yıllarda daha görünür hâle gelen erken evliliklerin; literatür ışığında hukuk sistemindeki yerini, nedenlerini, erken evliliklere yönelik tutumu ve kadın sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini derinlemesine ele almak amaçlanmıştır. Yaygınlığı ve nedenleri toplumdaki topluma değişen erken yaşta evlilikler her iki cinsiyette görülse de en çok kız çocuklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu evliliklere neden olan faktörlerin başında; yoksulluk, eğitimsizlik, kültürel ve dini değerler, aile namusunu koruma kaygısı ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri gelmektedir. Erken evliliklere neden olan bu faktörler bireylerin bu evliliklere olan tutumunu da beraberinde etkilemektedir. Bu evliliklerin yaygın olduğu toplumlarda erken yaşta evlen (diril)en, eğitim seviyesi ve erken evliliğe yönelik bilgi düzeyi düşük kız çocuklarının tutumlarının daha olumlu olduğu, erken evliliği daha çok destekledikleri bildirilmektedir. Bu evliliklerin, aynı zamanda kadın sağlığı üzerinde; erken yaşta olumsuz cinsel ilişki deneyiminin yaşanmasına, cinsel uyumsuzluk ve cinsel sorunlara, istenmeyen gebelik oranında artışa, erken ve sık gebeliklere, sağlıksız düşük ve küretajlara, anne-çocuk ölümlerinde artan risklere, artan HIV insidansına, cinsel yolla bulaşan diğer enfeksiyonlara, fiziksel ve cinsel şiddete vb. olumsuz sonuçlara yol açtığı bilinmektedir. Erken evliliklerin kadın bedeni ve hayatı üzerindeki olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda; erken evliliğe neden olan faktörlerin ortadan kaldırılabilmesi için gerekli önlemlerin alınması, bu evliliklerin kadın sağlığı üzerindeki olumsuz sonuçları hakkında kadınlarda farkındalık oluşturulması, erken evliliklere yönelik sıkı yasal uygulamaların uygulanması, kadınların sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanmalarının desteklenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erken evlilik; çocuk gelin; tutum; kadın sağlığı

ABSTRACT The aim of this review is to examine in depth the place, causes, attitudes towards early marriages and the negative effects on women's health in the legal system in light of the literature of early marriages which have a negative impact on the health and life of girls and which have become more visible in recent years. Early marriages, which vary in prevalence and causes from society to society, are seen in both sexes, but mostly affect girls. At the beginning of these marriages; poverty, lack of education, cultural and religious values, anxiety of protecting family honor and gender inequalities. These factors that cause early marriages also affect the attitudes of individuals to these marriages; it is reported that the attitudes of girls with low marital status, education level and low level of knowledge about early marriage are more positive and support more early marriage in societies where these marriages are widespread. These marriages are also on women's health; to experience negative sexual intercourse at an early age, sexual mismatch and sexual problems, increase in unwanted pregnancy rate, early and frequent pregnancies, unhealthy abortions and curetages, increased risks of mother-child deaths, increased HIV incidence, sexually transmitted infections, physical and sexual violence. etc. It is known to cause negative consequences. Considering the negative effects of early marriages on female body and life; necessary measures should be taken in order to eliminate the factors that cause early marriages, to raise awareness on the negative consequences of these marriages on women's health, to implement strict legal practices for early marriages and to support women to benefit more from health services.

Keywords: Early marriage; child bride; attitude; women health

Erken yaşta yapılan evliliklerin sıklığı ve biçimleri kültürel açıdan toplumlara göre farklılık gösterse de günümüzde birçok ülkenin üzerinde durduğu ve

çok sayıda önemli uluslararası sözleşmelerde ele alınan sosyal bir sorundur. Bu evlilikler erkek ve kadın arasında yaşanan güç eşitsizliğinin en yıkıcı sonuç-

Correspondence: Fatma ZEREN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD,
Eskişehir, TÜRKİYE/TURKEY
E-mail: f.zeren89@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 25 Jun 2019

Received in revised form: 04 Oct 2019

Accepted: 04 Nov 2019

Available online: 20 Nov 2019

2146-8893 / Copyright © 2020 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

larından biri olmakla birlikte, bir insan hakkı ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır.¹

Erken evlilik; 18 yaşın altındaki çocuğun fizyolojik, psikolojik ve sosyal olarak evlenmek ve çocuk sahibi olmak gibi sorumlulukları yüklenmeye hazır olmadan yaptıkları/zorlandıkları evliliklerdir.² Literatür incelendiğinde, 18 yaşın altında yapılan bu evlilikler “erken evlilik”, “çocuk evlilik”, “çocuk gelinler” ya da “erken yaşta zorla evlilikler” gibi farklı şekillerde isimlendirilmiştir.^{3,4} Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [United Nations International Children’s Emergency Fund (UNICEF)] 2018 yılı verilerine göre; bugün tüm dünyada 650 milyon kadının erken yaşta evlilik yaptığı ve günümüzde her yıl yaklaşık 12 milyon kız çocuğunun çocukken evlendiği bildirilmektedir. Dünyada son 10 yılda erken evlilik oranının %15 azalmıştır, ancak başka bir ifadeyle, her 5 kadından 1’i çocuk yaşta evlenirken bugün bu oran her 4 kadından 1’e inmesine rağmen hâlâ erken evlilikler sorunu ortadan kaldırılamamıştır. UNICEF gerekli önlemlerin alınmaması durumunda 2030 yılına kadar 150 milyondan fazla kız çocuğunun 18 yaşına gelmeden önce evlenmiş olacağını ifade etmiştir. Dünya genelinde erken evliliklerin sıklığına baktığımızda; gelişmiş ülkelerde (İsveç, Finlandiya, Norveç, Hollanda ve Belçika) daha az sıklıkta görülmekte iken, az gelişmiş ülkelerde (Nijer’de %76, Orta Afrika Cumhuriyeti’nde %68, Çad’da %67, Bangladeş’te %59, Güney Sudan’da %52) daha yüksek sıklıkta görülmektedir. Erken evliliklerin en fazla görüldüğü bölgeler ise Güney Asya (285 milyon), Sahraaltı Afrika (115 milyon), Doğu Asya ve Pasifik (75 milyon), Latin Amerika ve Karayipler (60 milyon), Ortadoğu ve Kuzey Afrika (35 milyon) ve diğer bölgelerdir (80 milyon).⁵

Gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye’de ise Aile Yapısı Araştırması’nın sonuçlarına göre, ilk evliliklerin %17,9’u 18 yaşından önce gerçekleşmekte olup, bu oran cinsiyete göre değerlendirildiğinde kadınlarda %28,2, erkeklerde ise %5,6’dır.⁶ Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013 yılı verilerine göre, kadınların %22’sinin 18 yaşından önce, %4’ünün ise 15 yaşından önce evlendikleri belirlenmiştir.⁷ Kız çocuklarının 16-17 yaşında yaptıkları resmî evliliklerin toplam resmî evlilikler içindeki

oranı 2013 yılında %6,2 iken, 2017 yılında ise bu oran %4,2’ye kadar düşmüştür. Ülkemizde erken evlilikler iller açısından ele alındığında; 2017 yılı verilerine göre, Ağrı ili kız çocuk evliliklerinde %16,6’lık oran ile ilk sırada yer almıştır. Ağrı ilini %16,1’lik oran ile Muş ve %12,3’lük oran ile de Bitlis izlemiştir. Toplam evlilikler içindeki kız çocuk evliliklerinin oranının en düşük olduğu üç il sırasıyla; %0,4’lük oran ile Tunceli, %1,1’lik oran ile Rize ve %1,4’lük oran ile ise Trabzon olmuştur.⁶

Bu çalışmanın amacı; özellikle kız çocuklarının sağlığını ve yaşamını olumsuz etkileyen ve son yıllarda daha görünür hâle gelen erken evliliklerin; literatür ışığında hukuk sistemindeki yerini, nedenlerini, erken evliliklere yönelik tutumu ve kadın sağlığı üzerindeki olumsuz sonuçlarını derinlemesine ele almaktır.

HUKUK SİTEMİNDE VE ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE ERKEN EVLİLİKLER

Ülkemizdeki hukuk sistemine bakıldığında; 20 Kasım 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1. Maddesine ve Medeni Kanunun 11. Maddesine göre, 18 yaşın altındaki her birey çocuktur.^{7,8} Erken evliliklerle ilgili iç hukukta ve ülkemizin de kabul ettiği uluslararası sözleşmelerdeki maddeler ise şöyle sıralanmaktadır.⁸⁻¹²

“Çocuk Hakları Sözleşmesi”ne göre 18 yaşın altındaki her birey çocuktur.

“Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” [Convention on Elimination of all Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)]’nin 16. Maddesinin altında “Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesinin hiçbir yasal etkisi olmayacak. Evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmî sicile kaydının zorunlu olması için yasalar dâhil olmak üzere gerekli tüm önlemler alınacaktır.”

“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”ne göre, “Evlenme sözleşmesi evlenecek tarafların özgür ve tam iradesi ile yapılabilir.”

“Medeni Kanunun” 124. Maddesine göre, 17 yaşını dolduran kişi anne baba rızasıyla evlenebilir. Ancak hâkim, gerekli gördüğü olağanüstü hâllerin

mevcudiyetinde 16 yaşın doldurulması ile çocukların evlenmesine izin verebilir.

“Türk Ceza Kanunu”na göre, 15 yaşını doldurmuş kız çocuğunun sosyolojik manada evlenmesi durumunda şikâyet üzerine onunla evlenen kişi 6 aydan 2 yıla kadar cezalandırılır. Bu maddelerden de anlaşıldığı üzere, yasalar arasında bir çelişki bulunmaktadır. Medeni Kanuna göre, 17 yaşını doldurmamış kızlar, Çocuk Koruma Kanuna göre 18 yaşını doldurmamış kızlar, Türk Ceza Kanunu’na göre ise 15 yaşını doldurmamış kızlar evlendiği takdirde erken evlilik sayılmaktadır.

25-27 Eylül 2015 tarihleri arasında New York’ta gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde, Türkiye’nin de içinde yer aldığı 193 ülkenin imzasıyla kabul edilen “2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)” ile 2030’a kadar erken yaşta ve zorla evliliklerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.¹³

ERKEN EVLİLİĞE NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Erken yaşta yapılan evliliklerin nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte, erken evliliklere neden olan faktörler bölgeden bölgeye ve toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Ancak, genel olarak erken evliliklerin geleneksel ve ataerkil toplumlarda daha sık görülen bir olgu olduğu söylenebilir. Erken evliliğin geleneksel ataerkil toplumlarda gerçekleşmesi her iki cinsiyette görülse de özellikle getirdiği sonuçlar nedeni ile daha çok kız çocuklarını olumsuz etkilediği gözlenmektedir.^{14,15}

Kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesinde etkili olan faktörlerin başında **sosyoekonomik nedenler** gelmektedir. Erken evliliklerin toplumda görülme sıklığı ile ailelerin ekonomik durumunun yetersiz olması arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi küresel çaplı örgütler tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda da ülkelerdeki erken yaşta evlilik oranı ile ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında ters orantılı ilişki olduğu bildirilmiştir.¹⁶ Kimi ailelerde kız çocuklarını eğitmek, giydirmek masraflı algılanmakta ve sonunda evlerini terk edecekleri için aileye yük olarak görülmektedir. Aileler dolayısıyla kızlarını kısa sürede evlendirerek maddi yükten kurtulmak ve başlık parası

gibi maddi kazanç elde etmeyi planlanmaktadır. Bazı aileler ise içinde buldukları kötü ekonomik koşullar nedeni ile, kız çocuklarını evlendirmenin, kızlarının kurtuluşunu sağlayacağı düşüncesini taşımaktadır.^{17,18} Ekonomik yetersizliğe neden olan diğer nedenler arasında yer alan göç, savaş ve afetler gibi durumların sonucunda yaşam şartları değişen ailelerde erken evlilikler olası bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Çok göç alan ve sosyoekonomik düzeyin çok düşük olduğu bölgelerde evlilik yaşının çok düşük olduğu bildirilmektedir. Gelişmiş ülkelerde, özellikle göçmenlerin yaşadıkları bölgelerde yetişkin göçmenlerin, dinî uygulamalarını ve geleneksel değerlerini devam ettirebilmek için gençleri erken evliliklere zorladıkları gözlenmektedir. Göç, afet vb. durumların sonucunda ortaya çıkan tecavüz olaylarının da kız çocuklarının erken evlendirilmesine neden olan bir faktör olduğu düşünülmektedir.^{14,19,20} UNICEF, özellikle göçlerin, erkekleri ve kızları cinsel istismar, insan ticareti ve erken evlilik dâhil olmak üzere orantısız şiddet, ihmal ve istismar riski altına soktuğunu belirtmekte ve göçten etkilenen çocukların insan ticaretine maruz kalan kişilerin önemli bir bölümünü oluşturduğunu bildirmektedir.²¹

Erken yaş evliliklerin ortaya çıkma sebeplerinin bir diğeri **dinî uygulamalar ve kültürel değerler**dir. Geleneksel yaşam kültürüne sahip olan toplumlarda, erken yaşta kız çocuklarının evlendirilmesi gelenek hâline getirilerek sürdürülmektedir. Dolayısıyla gelenek hâline getirilen bu evlilikler, erken evliliğin bir problem olarak görülmesinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Günümüzde, dünyanın birçok kesiminde olduğu gibi ülkemizde de yaygın ve önemli bir sorun olan erken yaşta ve zorla evlilikler, bu evliliklerin yoğun yaşandığı yerlerde toplumsal değerler nedeni ile sorun olarak algılanmamakta, geleneklerin bir parçası olarak kabul edilmektedir.^{22,23} Türkiye’de özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerimizde erken yaşta ve zorla evlilikler, başlık parası gibi uygulamalar gelenek hâline gelmiştir ve hâlâ uygulanmaktadır.²⁴ Bu bölgelerde çocuklara karar verme ve tercih yapma hakkı tanınmamaktadır. Aynı zamanda; berdel, beşik kertmesi, kan bedeli evliliği, levirat (dul kadının ölmüş olan kocasının erkek kardeşi ile evlenmesi) ve sororat (karısı ölen erkeğin ergen olan baldızı ile evlenmesine) gibi evlilik uygu-

lamaları da sürdürülmektedir. Geleneksel olan bu evliliklerin çoğu; ya aileler arası bağları sağlamlaştırmak ve mirasların parçalanmasını önlemek ya karşılıklı gelin değiş tokuşu yapmak ya da ölen eşin kız ya da erkek kardeşiyle yeniden evlendirilme şeklinde meydana gelmektedir.²⁵

Erken evliliklerin ortaya çıkış sebeplerinin bir diğeri, ***aile namusunun korunma kaygısı ve evlilik öncesi cinsel birlikteliği kontrol etme duygusudur.*** Kadınların erken evlenerek namuslarını korumaları, ailelerinin toplumsal saygınlıklarını artırmaları ve kadının ekonomik yükünün bir başka erkeğe devredilmesi beklenmektedir. Kızın erken evlendirilmesiyle, kızın namusuyla “baba evinden gelinliğiyle çıkması” sağlandığı düşünülmektedir. Bu durum “kızın başının bağlanmasıdır” ve namusunun korunmasının kendi ailesindeki ağabey, baba, amca, dayı vb. dışında artık eşine, eşinin ailesindeki diğer erkeklere bırakılmasıdır.²² Kız çocuğunun evlenmeden önce cinsel ilişkide bulunması aileyi sosyal olarak damgalamakta ve kızı daha sonra başka biriyle evlendirmek mümkün olmamaktadır. Aileler kızlarını erken evlendirmekle cinsel taciz ve tecavüze karşı koruduklarını düşünmektedirler. Örneğin; tecavüz oranlarının yüksek olduğu Afganistan’da aileler kız çocuklarını tecavüzden korumak amacıyla çok küçük yaşlarda evlendirmektedirler.²⁶

Erken evliliklerin ortaya çıkış sebeplerinin bir diğeri, ***eğitimsizlik***dir. Geçmişten günümüze kadar devam eden ve kadınların eğitimden yararlanmalarına izin vermeyen ataerkil sistemin sonuçlarından biri olan eğitim düzeyinin, genellikle kadınlara göre erkeklerde daha yüksek olmasıdır. Bundan dolayı, kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğü, kız çocuklarının erken yaşta evlen(diril)melerinin hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹ Erken evlenen kız çocuklarının çoğunun okulu terk ettiği, evlenme veya nişanlanma nedeni ile okula devam etmeyen çok sayıda kız çocuğunun olduğu bildirilmektedir.²⁷ Sonuç olarak bu durum, kız çocuklarını eşlerine daha bağımlı kılmakta ve kız çocuklarının yaşadıkları olumsuzluklara bir yenisini eklemektedir. Ayrıca, toplum içinde kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlik bu nedenden dolayı daha da pekişmektedir.²⁸ Mahdaviazad ve ark., erken evliliğe neden olan faktörleri ele aldıkları bir çalışmada;

kadın ve erkeğin eğitim düzeyi ile erkeklerin mesleğinin erken evliliği etkileyen en önemli faktörler olduğunu saptamışlardır. Bu çalışmada; erken evliliğin kız çocuklarının eğitimine devamını engellediği, eğitim düzeyi yüksek olan kadınların evlenecekleri kişiye karar verebilme ihtimallerinin daha yüksek olduğu, fakat erken evliliklerde karar vericilerin daha çok baba olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, eğitimden yoksun bırakılan kız çocuklarının iş gücü piyasasına giremedikleri, girseler dahi daha düşük ücretle, kötü şartlarda ve ortamlara çalıştırıldığı ifade edilmiştir.²⁹

Erken evliliklerin devamında önemli bir rolü olan ***toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri***, kadınlara yönelik temel insan haklarının ve özgürlüklerinin ihlalidir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, toplumda kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerine sebep olmaktadır. Kız çocuklarının genellikle erken evliliklere maruz kalmasının altında, toplumun kadına yönelik bakış açısı bulunmaktadır. Geleneksel toplumlarda kadın kaç yaşında olursa olsun annelik, eş görevini yerine getireceğine ve evinin kadınlığını yapacağına yönelik yaygın bir inanış bulunmaktadır. Kültürler ve nesiller arasında cinsiyet rolleri farklılık göstermektedir. Geleneksel yapıdaki çoğu toplumda “kadının yeri, evi” olarak algılanmaktadır. Fakat, küçük yaşlardayken evlen(diril)erek eve mahkûm edilen kız çocukları toplum içinde iki kat daha dezavantajlı duruma (ekonomik, eğitim, sağlık, cinsellik, din, HIV/AIDS vb.) düşmektedir. Çünkü kadınların toplumda erkeklerle aynı beceri ve yeteneklere sahip oldukları düşünülmediğinden ve erkek yaşlıları kadar değer görmediklerinden, eğitim fırsatlarından da onlar gibi yararlanamamaktadırlar. Bununla beraber, kızlara iyi bir gelecek sunmanın en iyi yolunun iyi bir evlilik yapmaktan geçtiği düşüncesi yaygındır.^{30,31} Ayrıca, korumacı cinsiyetçilik anlayışı ile kadının küçük yaşta bir yandan saf ve temiz olduğu, diğer yandan da zayıf ve güçsüz olduğu kabul edilerek kadının namusunu koruyamadığı ve bu sebeple kadının erkekler tarafından korunması gerektiği düşünülmektedir.²⁸

Erken evliliğe neden olan diğer faktörler ise çocuğun aile içi şiddet görmesi, küçük yaşta anne veya babadan birini kaybetmesi, aile içi geçimsizlik, “Evde kalırsın, yaşın geçerse seni kimse almaz, bir an önce evlen ve çocuk yap.” gibi baskılar, küçük yaşta evle-

nen kızların daha kolay kontrol edilebilmesi düşüncesi, kız çocuklarının daha fazla sayıda çocuk doğurabilmeleri, doğal felaketler, savaşlar gibi nedenlerdir.²⁷

ERKEN EVLİLİKLERE YÖNELİK TUTUM

Erken yaşta evliliklerin nedenleri ve kız çocukları üzerindeki olumsuz sonuçları yukarıda da belirtildiği gibi literatürde benzer şekillerde ele alınmıştır. Yapılan çalışmalar ve istatistikler, erken yaşta ve zorla evliliklerin dünyada ve ataerkil sisteminin hâlâ egemen olduğu toplumumuzda önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. SKH'nin 5. Maddesinde de erken yaşta ve zorla evliliklerinin tüm dünyada üzerinde durulması gereken bir sorun olduğu ve 2030 yılına kadar ortadan kaldırılması gerektiği vurgulanmıştır. Ülkemiz açısından erken evlilikler ele alındığında, Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri'nde daha sıklıkta olduğu, Doğu Anadolu Bölgesi'nde her 10 kadından 4'ünün, Orta Anadolu Bölgesi'nde ise her 10 kadından 3'ünün erken yaşta evlendirildiği tespit edilmiştir.¹ Bu bölgelerde kız çocuk evliliklerinin toplum tarafından hâlâ normal olarak kabul edilmesinin ve meşrulaştırılmasının bu evliliklerin sürdürülmesinde kritik bir rol oynadığı vurgulanmaktadır.²⁷ Dünyada ve ülkemizde yıllardır devam eden bu evliliklerde, erken evlen(diril)en kızların sesini duymak ve tercihini neden bu yönde kullandıklarını belirlemek, özellikle bu evliliklerde kritik rol oynayan kadınların erken yaşta evliliğe yönelik tutumlarını ve yaklaşımlarını ortaya koymak, bu sorunun daha nitelikli ve derinlemesine bir şekilde ele alınmasını sağlayacaktır.^{32,33}

Gage, erken evlilikleri önlemek için Etiyopya'da yaptığı kesitsel bir çalışmada; kız çocuk evliliklerine yönelik davranış ve tutumun bu evliliklerin gerçekleşmesinde önemli bir etken olduğunu, bireylerin erken evliliğe yönelik davranış, tutum ve kalıp yargılarının değiştirilmesi ve geliştirilmesi ile erken evliliklerin önlenebileceğini ifade etmiştir.³⁴ Vandana ve ark.nın, yaş aralığı 12-18 yıl olan kız öğrencilerin erken evlilik ve erken gebeliğe yönelik bilgi ve tutumlarını değerlendirdikleri kesitsel bir çalışmada; kız çocuklarının erken evlilik ve erken gebeliğe yönelik bilgi düzeylerinin düşük, tutumlarının ise olumlu olduğu, erken evlilikleri ve erken gebeliği

destekledikleri belirlenmiştir.³⁵ Azeez ve Poonia'nın Rajasthan'ın 8 köyünde (125 hane ile) kız çocuk evliliklerini etkileyen faktörleri, tutumları ve uygulamaları nitel ve nicel yöntemle birlikte ele aldıkları bir çalışmada; çalışmaya katılanların %75'inin erken evliliğe yönelik olumlu tutum sergiledikleri ve erken evliliklerin kendi bölgelerinde çok yaygın bir uygulama olduğunu kabul ettikleri gözlenmiştir. Çalışmada, eğitim ile erken evliliğe yönelik tutum arasında olumlu bir ilişki olduğu, eğitim seviyesi düşük olanların erken evliliği daha çok destekledikleri saptanmıştır. Çalışmaya katılanların %50'sinden fazlasının 6-15 yaşlarında evlendiği, erken evlenmenin erken evliliğe yönelik tutumu önemli derecede etkilediği belirlenmiştir. Çalışmaya katılanların çoğu, erken evliliğin nedenleri hakkında kesin bir nedene varamazken; kızlara yönelik tecavüz/şiddet, yoksulluk ve eğitim imkânlarının olmamasının erken evlilik üzerinde önde gelen faktörler olduğunu ifade etmişlerdir.³⁶ Hamed ve Yousef, Mısır'da yaş aralığı 20-60 yıl olan kadınlarda erken evliliğe yönelik tutumları ve bu tutumları etkileyen faktörleri ele aldıkları bir çalışmada; erken evlilik prevalansını %60 olarak belirlemişlerdir. Kadınların erken evliliğe bağlı yaşadıkları sorunların başında ise anemi, kanama, uterin prolapsusu, preterm eylem, düşük doğum ağırlığı, boşanma ve eğitimin devam ettirilememesi gelmiştir. Katılımcıların %42'sinin erken evliliğe yönelik tutumlarının olumlu olduğu saptanmıştır. Erken evliliğin desteklenme nedenlerinin başında; evlilik öncesi verilen vaatler, yoksulluk, erken evliliğin akrabalar arasında yaygın olması ve ilerleyen yaşlarda istense bile evlenmenin zor olacağı gelirken; desteklenmeme nedenlerinin başında ise erken evliliğin kadın bedene verdiği zarar ve eğitime devam edememesi gelmiştir.³⁷ Patricia, Nijerya'da erken evliliğe yönelik 400 kız çocuğunun bilgi ve tutumunu değerlendirdiği bir çalışmada; adölesanların erken evliliği destekleme nedenleri arasında; evlilik öncesi cinsellikten korunma, genç yaşta gebe kalmak ve çocuk sahibi olmak, yoksulluk ve gelenekler olduğunu belirlemiştir.³⁸ Nasrullah ve ark., Pakistan'da 18 yaşından önce evlenmiş, en az 5 yıllık evlilik süresi ve en az 1 çocuk sahibi olan kadınlarla gerçekleştirdikleri bir çalışmada; kadınların erken evliliklere yönelik bilgi ve tutumunu değerlendirmişlerdir. Çoğunluğu eğitimsiz,

yoksul olan kadınların erken evliliğin olumsuz yönlerinden habersiz oldukları ve erken evliliği destekleyici bir tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Kültür ve toplumsal algıların, din ve aile namusunun korunmasının erken evliliklerin sürdürülmesinde rol oynayan önemli faktörler olduğu saptanmıştır. Erken evliliklere yönelik olumlu tutumun değiştirilebilmesi için; erken evliliklerinin kadın sağlığı üzerindeki olumsuz sonuçları hakkında kadınlarda farkındalık oluşturulması, erken evliliklere yönelik sıkı yasal uygulamaların uygulanması ve kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının desteklenmesi gerektiği belirlenmiştir.³⁹

ERKEN EVLİLİKLERİN OLUMSUZ SONUÇLARI VE KADIN SAĞLIĞI ÜZERİNE ETKİLERİ

Erken yaşta evlilikler, binlerce kadının sağlığını ve yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bu evlilikler, erken yaşta yaşanan annelik ve cinselliğin ötesinde; kadın sağlığı sorunları, kadının eğitim ve istihdamda erkeklerin gerisinde kalması, yoksulluğun kadınlaşması, şiddet ve istismar gibi sorunları beraberinde getirmektedir.⁴⁰

Kız çocuklarının biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerini henüz tamamlamadan evlendirilmeleri birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Erken yaşta evlilikler, çocukların çocukluklarını ellerinden almakta, çocuklarda derin fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olmaktadır. Kız çocuklarına erken yaşta ev, aile, çocuk bakımı gibi sorumluluklar verilerek, öncelikle bireyler üzerinde daha sonra da toplum üzerinde trajik sonuçlara neden olmaktadır.⁴¹ Evlendirilen çocuklar, eğitim, gelişimsel ve sosyal yönden çeşitli imkânlardan yararlanmanın yanı sıra; evde sömürüye, sınırlı sosyal aktiviteye, iş fırsatlarının kaybına, her türlü şiddete, istismara, stres/depresyona, intihar teşebbüsüne, yoksulluğa, daha fazla evlilik sorunlarına ve boşanmalara açık hâle gelmektedir. Bir diğer taraftan, erken evlilikler kadın sağlığı üzerinde erken yaşta olumsuz cinsel ilişki deneyiminin yaşanmasına, cinsel uyumsuzluk ve cinsel sorunlara, kadınların aile planlaması konusunda yeterince bilgilerinin olmaması nedeni ile istenmeyen gebelik oranında artışa ve buna bağlı olarak postnatal depresyona, erken ve sık gebeliklere, erken

ve sık gebeliğe bağlı artan sağlıksız düşük ve küretajlara, anne-çocuk ölümlerinde artan risklere, kendinden yaşça büyük erkeklerle yapılan evliliklerde erkeklerin daha önceki cinsel deneyimlerine bağlı artan HIV insidansına, cinsel yolla bulaşan diğer enfeksiyonlara (gonore, klamidyaya, HPV tip 2), erken evlilikler ve beraberinde eşlik eden düşük sosyoekonomik duruma bağlı artan servikal kansere, sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanmalarına, özellikle fiziksel ve cinsel şiddete, madde kullanımına vb. olumsuz sonuçlara yol açtığı bilinmektedir.^{17,41-44}

Paul, 15-49 yaş kadınlarda anne yaşı ile gebelik sonuçlarını değerlendirdiği bir çalışmada; ölü doğum, gebelik ve postnatal komplikasyonların 14 yaş ve daha erken kadınlarda, 18 yaş ve üzeri evlenen kadınlara göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir.⁴⁵ Efevbera ve ark.nın kız çocuk evliliklerini değerlendirdikleri bir çalışmada; kız çocuk evliliklerinde kızların beden kitle indekslerinin yaşlarına göre düşük olduğu belirlenmiştir. Beden kitle indeksinin düşük olmasının en önemli nedeninin ise yetersiz beslenme ve düşük sosyoekonomik durum olduğu ifade edilmiştir. Erken evliliğin kız çocuklarında erken annelik riskini artırdığı ve kadın sağlığı üzerinde olumsuz sonuçlara neden olduğu ifade edilmiştir.⁴⁶ Mehrass ve ark., erken yaşta evliliklerde yüksek fertilitiyi değerlendirdikleri bir çalışmada; erken evliliğin ve eğitimsizliğin yüksek fertilitiyeye neden olan en önemli faktörler olduğunu, erken evliliğin ve yüksek fertilitenin (≥ 5) anne ve çocuğun sağlığını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak; erken evliliğin anne ve çocuk sağlığı üzerindeki olumsuz sonuçları hakkında toplumu bilinçlendirmenin önemli olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁷ Cherri ve ark.nın Lübnan'a göç eden 108 Suriyeli üreme çağındaki kadınla yaptıkları 11 odak grup görüşmesi sonucunda; göçmen ailelerin kızlarını ekonomik yetersizlikler, kızlarının saldırıya veya tecavüze uğramaları konusunda korkmaları ve evliliğin kızlarını koruyacağı düşüncesiyle erken evlendirdikleri belirtilmiştir. Ayrıca, ekonomik yetersizliklerin kontrasepsiyon kullanımları önündeki en büyük engel olduğunu, cinsel sağlık ve üreme sağlığını kapsayan ücretsiz hizmetlerden haberdar olmadıklarını ifade etmişlerdir. Çok sayıda kadın acil kontrasepsiyon hapını duyduğunu ve tecavüz sonrası kullandığını ifade ederken, bu hapların birinci basa-

mak sağlık hizmetlerinde ücretsiz olduğundan büyük çoğunluğunun habersiz oldukları belirlenmiştir.⁴⁸

Dünyada ve ülkemizde gerçekleştirilen erken evlilikleri meşrulaştırılan-normalleştiren düşünce yapısını, toplumsal gerçeklikleri ve kültürel değerleri anlamak; içinde bulunulan durumun derinlemesine analizlerini yapmak, sorunun çözümüne uygun stratejileri geliştirmek için büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde sözü geçen erken evliliklerin bir kısmı hukuki anlamda olmayan ve resmiyetin geçerli olmadığı dinî evliliklerdir. İster dinî ister resmî evlilikler olsun erken evliliğin sürekliliğine neden olan ve bu uygulamayı destekleyen nedenleri ortaya koymak, bize erken evlilikte çözüm stratejilerini geliştirmenin anahtarını verecektir.⁴⁰ Kadınların eğitime teşvik edilmesi, toplum bilincinin yaratılması, karar alma sürecinde kadınların güçlendirilmesi gibi gelişmelerle erken evliliğe yönelik olumlu tutum değiştirilebilir.³⁴

SONUÇ VE ÖNERİLER

Erken evlilikler sorunu, ülkemizde çözüm üretilmesi gereken önemli toplumsal sorunlardan biridir. Bu sorunun ortadan kaldırılabilmesi için sorunun derinlemesine nedenleri ile ele alınması ve kısa sürede çözüm yollarının aranması gerekmektedir. Soruna yaklaşırken, başlangıçta kanunlar ve kurumlar arasında ortak bir dil birliğinin oluşturulması gerekir. Türk Ceza Kanunu, Türk Medeni Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu gibi kanunların erken evlilikler konusunda aralarındaki uyumsuzluğu gidermeleri ve 18 yaşın altındaki kız çocuklarının evlenmesinin yasaklanması gerekir. Yasaklara uyulmaması durumunda ağır cezaların uygulanması ve cezalarda indirim yapılmaması gerekir. Erken evliliklerin yaygın olduğu bölgelerde, kız çocuklarının eğitime devam etmeleri kontrol edilmeli, kız çocuklarının okula devamlılıkları konusunda okul çalışanlarına sorumluluklar verilmeli ve sıkı denetimler yapılmalıdır. Çözüm yollarına yönelik olarak;

- Erken evliliklerin sık görüldüğü bölgelerde sorunun ortaya çıkmasında etkili olan sosyal, ekonomik ve kültürel analizlerin yapılması, sorunun sebeplerinin ortaya konması ve çözüm yollarının belirlenmesi,

- Erken evliliklerin sık görüldüğü bölgelerde ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda çok yönlü yatırımların yapılması ve mücadelenin etkin bir şekilde ortaya konması,

- Erken evliliklerin temelinde en önemli faktörlerin yoksulluk, eğitimsizlik olduğu göz önünde bulundurularak, ailelerin refah düzeylerinin artırılmasına yönelik devlet destekli projelerin yapılması,

- Eğitim seviyesi arttıkça erken evlilik oranlarında düşüş yaşandığından, zorunlu eğitim ve öğretimlerini tamamlamayan ailelere caydırıcı cezaların uygulanması,

- Örgün eğitimde çocuklara erken evlenmenin zararları, üreme sağlığı ve ana-çocuk sağlığı üzerindeki olumsuz etkisinin anlatıldığı derslerin müfredat programına eklenmesi,

- Ekonomik yönden gelişmemiş bölgelerde okul ve pansiyon sayılarının artırılması ve kız çocuklarının eğitim ihtiyaçları yönünden desteklenmesi,

- Okullarda, aile sağlığı merkezlerinde ve halk eğitim merkezlerinde erken evliliğin ve erken gebeliğin meydana getireceği risklere, zararlara yönelik farkındalığın artırılması,

- Erken yaşta evliliklerin, özellikle kadınlarda HIV/AIDS riskinin artırdığını göz önünde bulundurarak ülkelerin buna yönelik politikalarını oluşturması gerekir.^{43,49,50}

Sonuç olarak; son yıllarda erken yaşta evlilikler ve bu evliliklerin olumsuz sonuçları daha çok görünür hâle gelmiştir. Özellikle kız çocuklarının sağlığını ve yaşamını olumsuz yönde etkileyen bu evlilikler; çocukların çocukluklarını ellerinden almakta, çocuklarda derin fiziksel, psikolojik ve sosyal hasarlara neden olmaktadır. Bu çocuklara erken yaşta ev, aile ve çocuk bakımı gibi sorumluluklar verilerek, öncelikle bireyler üzerinde daha sonra da toplum üzerinde olumsuz sonuçlara neden olunmaktadır. Bu evliliklerin nedenleri ve sonuçları toplumlar tarafından göz önünde bulundurulmalı ve bireylerin bu evliliklerin olumsuz sonuçlarına yönelik farkındalıkları artırılmalıdır. Erken evliliğin gelenek hâline geldiği, yoksulluk ve eğitimsizliğin yaygın olduğu toplumlarda bu evliliklerin önlenmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle kadın sağlığını, beraberinde çocuğun ve toplumun sağlığını olumsuz yönde etkileyen bu evli-

liklere yönelik bireylerin olumlu tutumlarını ve desteklerini etkileyen faktörler ele alınmalı, çözüm önerileri getirilmeli ve hukuk sisteminde bu evliliklere yönelik uyuşmazlıklar ortadan kaldırılmalıdır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Fatma Zeren, Elif Gürsoy; **Tasarım:** Fatma Zeren, Elif Gürsoy; **Denetleme/Danışmanlık:** Elif Gürsoy; **Kaynak Taraması:** Fatma Zeren; **Makalenin Yazımı:** Fatma Zeren, Elif Gürsoy; **Eleştirel İnceleme:** Elif Gürsoy.

KAYNAKLAR

1. Yüksel-Kaptanoğlu İ, Ergöçmen BA. [Factors that pave the way for becoming a child bride]. Journal of Sociological Research. 2012;15(2): 129-61.
2. UNICEF. Ending child marriage: Progress and prospects. New York: UNICEF; 2014. p.8. Erişim Tarihi: 20.04.2019. [Link]
3. Loaiza SE, Wong S. Marrying too young. End child marriage. New York: United Nations Population Fund (UNFPA); 2012. p.72. Erişim Tarihi: 19.04.2019. [Link]
4. Güneş M, Selcuk H, Demir S, İbiloğlu AO, Bulut M, Kaya MC, et al. [Marital harmony and childhood psychological trauma in child marriage]. Journal of Mood Disorders. 2016;6(2):63-70. [Crossref]
5. UNICEF. Child marriage: latest trends and future prospects. Retrieved from New York, NY: UNICEF; 2018. p.8. Erişim Tarihi: 19.04.2019. [Link]
6. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Evlenme İstatistikleri 2017.
7. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Doğum öncesi bakımların zamanlaması ve sayısı. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve TÜBİTAK. Ankara, Türkiye: Elma Teknik Basım Matbaacılık Ltd Şti; 2013. p.144-5.
8. Birleşmiş Milletler. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; 1995. p.16. [Link]
9. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi. Kabul Tarihi: 18.12.1979, Yürürlük Tarihi: 3.9.1981, Türkiye'nin Onaylama Tarihi: 11.6.1985, Türkiye'de Yürürlük Tarihi: 19.1.1986. Erişim tarihi: 26.09.2019. [Link]
10. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. p.4. Erişim tarihi: 26.09.2019. [Link]
11. Türk Medeni Kanunu. Kanun Numarası: 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 8.12.2001, Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 24607. Erişim tarihi: 26.09.2019. [Link]
12. Türk Ceza Kanunu. Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.9.2004, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 12.10.2004, Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 25611. Erişim tarihi: 26.09.2019 [Link]
13. Sürdürülebilir Kalkınma Araçları. Erişim Tarihi: 15.04.2019. [Link]
14. Laws Wlum. Child, early and forced marriage: a multi-country study. A Submission to the UN Office of the High Commissioner on Human Rights (OCHCR); 2013. p.51.
15. Rumble L, Peterman A, Irdiana N, Triyana M, Minnick E. An empirical exploration of female child marriage determinants in Indonesia. BMC Public Health. 2018;18(1):407. [Crossref] [PubMed] [PMC]
16. Grépin KA, Klugman J. Closing the deadly gap between what we know and what we do. Washington, DC: World Bank; 2013. p.32.
17. Ahmed T. Child marriage: a discussion paper. Bangladesh Journal of Bioethics. 2015;6(2):8-14. [Crossref]
18. Rajwani AA, Pachani NHA. Early marriage of girls in Pakistan. i-Manager's Journal on Nursing. 2015;5(3):13. [Crossref]
19. Yeung WJJ, Mu Z. Migration and marriage in Asian contexts. Journal of Ethnic and Migration Studies. 2019;1-17. [Crossref]
20. Bilginer Ç, Kütük MÖ. [Child marriages]. Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics. 2017;3(3):188-94.
21. Jordana AD. Situational Analysis on Child, Early and Forced Marriage in Vietnam, Laos, Myanmar and Cambodia. World Vision; 2016. p.40.
22. Lane S. Stealing innocence: child marriage and gender inequality in Pakistan. Finland: Plan Finland & Abo Akademi University; 2011. p.1-44.
23. Ji Y. Negotiating marriage and schooling: Nepalese women's transition to adulthood. Ann Am Acad Pol Soc Sci. 2013;646(1):194-213. [Crossref]
24. Ertem M, Kocurk T. Opinions on early-age marriage and marriage customs among Kurdish-speaking women in southeast Turkey. J Fam Plann Reprod Health Care. 2008;34(3): 147-52. [Crossref] [PubMed]
25. Günen H, Poyraz Tacoğlu T. [Preferential and traditional marriages in Mardin: reasoning and the decision making process]. Hacettepe University Journal of Turkish Studies/HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Tıbbi Araştırmaları Dergisi. 2017;26:187-222.
26. CARE 2015. Vows of Poverty: 26 Countries Where Child Marriage Eclipses Girls' Education. Atlanta, United States: CARE; 2015. p.41. Erişim Tarihi: 22.06.2019. [Link]
27. Özcebe H, Biçer BK. An important female child and women problem: child marriages. Turk Pediatri Ars. 2013;48:86-93. [Crossref]
28. Malatyalı MK. ['Child bride' problem in Turkey]. Nesne Psikoloji Dergisi. 2014;2(3):27-38.
29. Mahdaviyazad H, Malekmakan L, Sayadi M, Tadayon T. Trends in age at first marriage in women and related factors: a population-based study in southwestern Iran. Women Health. 2018;59(2):171-80. [Crossref] [PubMed]
30. Plan U. Breaking Vows. Early and Forced Marriage and Girls' Education; 2011. p.34.
31. Sultana A, Salam MA. A Study on impact of early marriage on women health in Bangladesh. JARIMS; 2017.

32. Malatyalı MK, Kaynak BD, Hasta D. A social dominance theory perspective on attitudes toward girl child marriages in Turkey: the legitimizing role of ambivalent sexism. *Sex Roles*. 2017;77(9-10):687-96. [[Crossref](#)]
33. McDougal L, Jackson EC, McClendon KA, Bellayneh Y, Sinha A, Raj A, et al. Beyond the statistic: exploring the process of early marriage decision-making using qualitative findings from Ethiopia and India. *BMC Womens Health*. 2018;18(1):144. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
34. Gage AJ. Child marriage prevention in Amhara region, Ethiopia: association of communication exposure and social influence with parents/guardians' knowledge and attitudes. *Soc Sci Med*. 2013;97:124-33. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
35. Vandana V, Simarjeet K, Manisha S. Assessment of knowledge and attitude of school girls regarding early marriage and early pregnancy. *International Journal of Health Sciences & Research*. 2017;7(4):297-302.
36. Azeez EPA, Poonia A. Determinants, attitudes and practices on child marriage: evidences from rural rajasthan. *Social Work Chronicle*. 2015;4(1):1-15. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
37. Hamed A, Yousef F. Prevalence, health and social hazards, and attitude toward early marriage in ever-married women, Sohag, Upper Egypt. *J Egypt Public Health Assoc*. 2018;92(4):228-34. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
38. Patricia A. Knowledge, Attitude and Prevalence of Early Marriage Among Adolescents In Sasa, Akinyele Local Government Area Nigeria. *Human Anatomy*; 2013. p. 118.
39. Nasrullah M, Zakar R, Zakar MZ, Abbas S, Safdar R, Shaikat M, et al. Knowledge and attitude towards child marriage practice among women married as children-a qualitative study in urban slums of Lahore, Pakistan. *BMC Public Health*. 2014;14:1148. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
40. Burcu E, Yıldırım F, Sırma ÇS, Sanıyaman S. [Fate of the flowers: A qualitative research on early marriage of Turkish women]. *Bilgi/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 2015;(73):63-98.
41. Aktepe E, Atay İM. [Child marriages and psychosocial outcomes]. *Current Approaches in Psychiatry*. 2017;9(4):410-20. [[Crossref](#)]
42. Kidman R. Child marriage and intimate partner violence: a comparative study of 34 countries. *Int J Epidemiol*. 2016;46(2):662-75. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
43. Aydın D, Akay B. [Assessment of the opinions of prospective nurses on early marriage and child brides]. *Clin Exp Health Sci*. 2017;7(2):39-44. [[Crossref](#)]
44. Raj A, Salazar M, Jackson EC, Wyss N, McClendon KA, Khanna A, et al. Students and brides: a qualitative analysis of the relationship between girls' education and early marriage in Ethiopia and India. *BMC Public Health*. 2019;19(1):19. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
45. Paul P. Maternal age at marriage and adverse pregnancy outcomes: findings from the India human development survey, 2011-2012. *J Pediatr Adolesc Gynecol*. 2018;31(6):620-4. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
46. Efevbera Y, Bhabha J, Farmer P, Fink G. Girl child marriage, socioeconomic status, and undernutrition: evidence from 35 countries in Sub-Saharan Africa. *BMC Med*. 2019;17(1):55. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
47. Mehraas AAKO, Ahmed IA, Ali AD, Al-Adhroey AH. Early marriage and less education as independent predictors for high fertility in Yemen. *Ann Med Health Sci Res*. 2017;7:251-5.
48. Cherri Z, Gil Cuesta J, Rodríguez-Llanes J, Guha-Sapir D. Early marriage and barriers to contraception among Syrian refugee women in Lebanon: a qualitative study. *Int J Environ Res Public Health*. 2017;14(8):836. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
49. Svanemyr J, Chandra-Mouli V, Christiansen CS, Mbizvo M. Preventing child marriages: first international day of the girl child "my life, my right, end child marriage". *Reprod Health*. 2012;9:31. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
50. Birech J. Child marriage: a cultural health phenomenon. *Int J Humani Soc Sci*. 2013;3(17):97-103.